

O POETĂ POPULARĂ: VERONICA GĂBUDEAN

ȘTEFANIA GOLOPENȚIA

Pe Veronica Găbudean am cunoscut-o în serile lunii ianuarie 1939.

Parcă văd și acum casa de lângă Cișmigiu unde stăteam cu chirie. Femeia de serviciu a gazdei mele, o fată voinică, albă și rumenă la față, cam de vreo 18—19 ani, trebăluia și prin camera mea. Scriam pe atunci la un studiu privind folclorul unui sat din Țara Oltului. Pe masa mea de lucru stăteau grămădite sute de fișe.

— Ieri am citit o «cîntecă» pe una din foile dv. și mi-a plăcut — mi-a spus într-o zi Veronica.

Și astfel au început convorbirile mele din serile lunii ianuarie 1939, cu poeta populară Veronica Găbudean.

După ce termina treaba la stăpîni, venea la mine în cameră și-mi povestea, mai mult în versuri decît în proză, viața ei. Am strîns atunci de la ea, în două carnete mari, peste 1300 de versuri.

I-am promis că i le voi publica. Cu obrazii mai rumeni ca de obicei, m-a privit zîmbind cu oarecare neîncredere. A sosit acum vremea să mă achit, măcar în parte, de această veche promisiune.

În foile îngălbenite ale celor două carnete din fața mea se oglindește viața la stăpîni a unei fete tinere din Ardeal, care-și petrecea zilele departe de satul horelor și șezătorilor.

Sînt convinsă azi că serile acelea petrecute cu mine i-au ținut, palid de tot, locul șezătorilor de dorul cărora tînjea.

În luna martie a aceluiași an m-am mutat din casa aceea. De atunci, n-am mai văzut-o pe tînăra mea informatoare. Păstrez însă, pînă astăzi, convingerea de neșters că n-ar fi trebuit s-o pierd din vedere.

După spusele ei, s-a născut în anul 1920 în satul Șchiopi din jud. Turda (astăzi raionul Turda). Părinții ei erau originari dintr-un alt sat, din Sărmatin. Vînduseră ce aveau acolo și «cumpăraseră aici unde pămîntul era mai ieftin». Tatăl ei fusese căsătorit de două ori. Cu prima soție avusese cinci copii, iar cu a doua numai unul — pe Veronica.

La vîrsta de doi ani, i-a murit mama, iar în 1934 — tatăl.

Rămasă orfană de mamă, a fost crescută de bunica ei dinspre mamă, Hirean Uliana, căreia i-a și spus «mamă» ori «maică». . . În 1936, i-a murit și bunica.

De nouă ani muncește « în servicii », spunea ea. A fost un an servitoare în satul Surtuc, un alt an în satul Plăiești, trei ani chiar la ea în sat, iar de patru ani era la București.

Aici în București erau cam vreo 56 de persoane (unii căsătoriți) de prin părțile ei, cei mai mulți fiind însă din satul ei, din Șchiopi. Fetele veneau de mici, de la 12—14 ani, ca « să-și facă haine », căci « la noi se poartă rochie de mătase, de crep de șin, de libertină ».

Cu banii agonisiți ea și-a cumpărat și « un pământ » în satul său.

Știa să citească și să scrie. Școală a învățat însă puțină: n-a făcut nici două clase primare complete. În clasa întâi n-a avut « nici carte de citire și nici tăbliță ». . . « Nu să omorau ai noștri să mă trimeată la școală ». S-a prezentat totuși la examen. A întrebat-o « despre o poezie de clasa a III-a »: a spus-o și a trecut clasa.

În clasa a II-a, i-au cumpărat cărți, dar au durut-o ochii și nu s-a mai dus la școală. A mai citit acasă de pe cărțile de clasa a III-a și a IV-a pe care i le-a dat o verișoară de-a ei precum și de pe cartea « Costandin și Elena », ajutată fiind de unchiul ei.

Bunica o pune să-i citească de pe niște cărți de rugăciuni de ale ei.

Cît a fost « servitoare » în sat, seara — cînd se întorcea acasă — unchiul ei o pune să citească. Nu învățase însă să scrie. În 1935, cînd a venit în București, a dat unei fete să-i scrie « cartea » (scrisoarea). Pe urmă însă, dîndu-și seama că « e rău să-i spui tot altuia », a luat « o hîrtie albă », și a scris: « Aveam atunci 14 ani », spunea ea. . . « Litere mari n-am știut pînă aici ».

În București a mai citit « Cartea lui Gruia ».

Își amintea cu deosebită duioșie de poveștile cu « Alexandru Împăratu » pe care i le spunea bunicul ei în sat, ca să-și mai omoare necazul că el trăiește, în timp ce cele două fete ale lui, « putezeau în pământ ».

De cînd a venit la București, numai într-o vară nu s-a întors acasă. — « Iarna mai e cum mai e în București, dar vara — cînd știu că e timpul lucrului. . . la sapă, la săcere. . . nu mai pot sta. Trebă să mă duc! ». . .

Acolo în sat avea pământ, iar ca rude apropiate îi mai rămăsese familia unchiului său.

Aici în București avea două surori vitrege — una măritată și alta nu — două verișoare și pe fratele mătușii ei.

Multe aspecte ale vieții ei au prins însă pentru mine contur mai precis din versurile pe care ea mi le-a spus.

Felul în care a știut să adapteze vechile cîntece ale regiunii sale de baștină la viața ei, amplificîndu-le uneori cu crîmpeie de creație proprie, dovedește că literatura populară — ca orice adevărată literatură — are un vădit caracter realist. Astfel, adevărul artei ca reflectare a vieții, își găsește în versurile comunicate de Veronica Găbudean o modestă confirmare în plus.

Înainte de a vedea felul în care « cîntecele » ei îi oglindesc viața, trebuie să facem încă unele lămuriri.

În serile lunii ianuarie 1939, stînd de vorbă cu Veronica Găbudean, mi-am dat seama pe viu de falsitatea cîtorva credințe teoretice legate de literatura populară.

Astfel, în general, cercetătorii din trecut căutau folclorul în primul rînd la sate, în gura celor bătrîni care nu se depărtaseră prea mult de locul lor de baștină, adevărații stîlpi ai tradiției literare din locul respectiv.

S-a socotit de asemenea că cei plecați la oraș, odată ieșiți din sat, rup legătura cu rosturile spirituale ale acestuia, întrerup deci creația folclorică ce nu-și are menirea decît în viața satului.

Și deodată, în fața mea, în plin București, la cinci ani după plecarea ei din sat, se găsea o fată ce reprezenta un întreg repertoriu liric al unei regiuni ardelene. « Cîntecele » pe care ea mi le-a comunicat nu interesează însă numai prin cantitatea și frumusețea lor literară, ci mai cu seamă prin rostul pe care acestea îl aveau în viața ei. Aici, în plin oraș, folclorul continua să-și exercite funcțiunea lui socială, Veronica Găbudean făcea cîntecele să vorbească despre viața ei, despre tristețile și năzuințele ei. Cu cei din sat vorbea în versuri, prin scrisori, ca și cum i-ar fi avut alături.

Într-adevăr, din ziua în care ea a descoperit că poate să scrie singură, legătura cu satul din care s-a desprins, s-a adîncit în loc să se micșoreze.

Prin prezența ei nelipsită la muncile din timpul verii, legătura ei cu folclorul satului s-a păstrat aproape neîntreruptă, fixîndu-i în același timp cu precizie și culoare oamenii și locurile dragi de acolo.

În restul anului, întîlnirile cu grupul celor 56 de prin părțile lor, întîlniri care aveau loc — după spusele ei — duminica, într-o cîrciumă de pe Bulevardul Maria (numele de atunci) reprezentau pentru ea alt prilej de cufundare în tradiția melodică și poetică a regiunii sale. Deși ea personal mărturisea că nu participa la joc, îi privea însă dansînd și îi asculta cîntînd pe cei dinspre Alba Iulia, Tg. Mureș, Bihor.

Satul lor, așa de depărtat cum era, exercita — prin numărul mare al celor aflați în București — chiar anumite constrîngerii morale asupra lor mărindu-le astfel oarecum solidaritatea cu el. Acest lucru mi l-a exprimat ea în cuvintele: « De la noi sînt foarte mulți și *trebă să fie altfel*. . . De la noi din sat nu-s haimanale pentrucă sînt mulți. Dacă mă văd, mă spun acasă și să-ngrijăște ».

Acest mod, oarecum naiv, de a se mîndri cu buna purtare a celor din Șchiopi, ne lasă să vedem că de fapt aici, în București, trăia în mic ceva din atmosfera satului lor. Nu trebuie să uităm că, duminica, ei își comunicau conținutul scrisorilor primite, vorbind despre toate întîmplările din satul lor. . . « Eu nu m-aș duce acolo — spunea ea — dacă n-ar fi mulți din satul nost. . . ! »

În scrisorile trimise de ea în sat, Veronica Găbudean întrebunțează două feluri de a se exprima. Întîmplările obișnuite, ea le scrie în proză, de obicei la începutul și la sfîrșitul scrisorii. Cînd este însă vorba de sentimentele ei de tristețe, singurătate, dor, ea inserează în corpul scrisorii versuri în care aceste sentimente s-au cristalizat de veacuri, într-o formă artistică, versuri pe care ea însă le adaptează măiestrit la starea ei proprie sufletească. Transcriu mai jos una din aceste scrisori:

« Dumisale Muntean Susană. Predată în 11 ianuarie 1939.

« Prin u această mică scrisoare îți comunec u dragă lele Susană cum u că ieu Vironica Vecină dumitale mă aflu in u prezentu bine și suntu sănătoasă care fericită sănătate rogu pe bunu dumnezeu să țe ție și dumitale la mulți ani buni și zile fericite. Vei ști dragă lele susană că mi tare doru de dumiata ași dori să îmi scri și dumeata o carte să îmi scri că cie faci cum o mai duci cu viața iești sănătoasă dragă lele susană dacă miai scrie și dumiata o carte așu fi cu mult mai fericită și

miaru fi dragă cartea ca și dela mama me să ști că mă gândescu de multeori la dumiata că cîndu ieramu acasă cînd ieșamu afară te vedeamu și îmi iera dragu cînd te auzamu vorbindu.

daru acuma sunt departe nu te Vădu numai prin carte că eu aci sunt departe. Vai săracu și alu meu traiu tînără mă înu străinau amu luat u trenu pã roate mă adusu tare departe și amu luat u trenu pe șine ma adusu înu țări străine unde nu cunoscu pe nime numai frunza și iarba că asta îi înu totă lumia străinăsu ca pasărea nu amu milă nicăirea nici aicea dacă ședu nici acasă dacă mergu frunză Verde șilimină daru la cine ia fi milă că ame mamă îi înu pãmîntu și de mine nare gîndu șame mamă putrezește de mine nu să gîndește.

acumu ne mai avîndu cie scrie Vă dorescu multă sănătate la toți dumitale și gigi și lui iuonu și la ilie și florici dinu partea me și Vă zicu la mulți ani buni cu sănătate așteptu răspunsu».

În scrisorile pe care ea le primea din sat, am observat aceeași alternare: proză — versuri.

Mi-a arătat astfel o scrisoare primită de la verișoarele ei Maria și Cornelia Găbudean (« carte scrisă la 24 ianuarie 1939 ») în care acestea, după ce o informează în proză despre nunțile ce s-au făcut în sat, trec la limbajul în versuri:

*« Carte scrisă cu lumină
Si cu dor de la inimă
Du-te carte cu poșta
În București la tușa.*

*Frunză verde de lămîie
La tușa-n bucătărie
Roagă-te să te cetească
Inima să și-o tomnească!'*

În lumina datelor și lămuririlor de mai sus, lucrarea de față năzuiește să prezinte — în prima parte — materialul folcloric comunicat de Veronica Găbudean, « cîntecele » în care aceasta și-a oglindit viața, rămînînd ca în partea a doua să încerce o înțelegere a calităților de poet popular ale informatoarei noastre.

Problema plecărilor din sat a constituit una din temele rodnice ale folclorului nostru liric din ultimul secol. Încă de la sfîrșitul veacului al XVIII-lea, procesul de dezvoltare a capitalismului în țările noastre aduce reale schimbări în viața satului. Mulți dintre țărani, împinși de nevoi și atrași de vraja unei vieți mai bune își părăsesc satul, îndreptîndu-se spre regiuni și chiar țări îndepărtate. Ecoul spiritual al acestui fapt îl reprezintă cîntecele de înstrăinare. În ele se oglindesc aspecte diferite ale procesului ruperii de sat, o întregă gamă de zbucium sufletesc pe care creația populară l-a prins și l-a cristalizat în forme de mare valoare artistică.

În perioada modernă, țărănimea care pleacă la muncă la oraș se situează pe aceeași linie.

Era deci natural ca plecarea din sat a fetelor sărace, care nu-și puteau agonisi acolo existența, să fie prilejul unor însemnate creații lirice. Tristețea fetelor după satul părăsit o exprimă chiar și colindele.

La o primă privire, s-ar părea că și informatorea noastră face parte din această categorie. Într-adevăr, în procesul de diferențiere socială la sate, ea reprezintă pe fata săracă ce nu poate trăi din resursele satului și care pleacă să muncească mai întîi în sate mai înstărite din jur și apoi la București unde are prilejul să cunoască

din plin viața grea la stăpîni. În momentele de singurătate și oboseală are nostalgia satului ce reprezintă pentru ea paradisul pierdut.

*Rău îi doamne-n sat departe
La tăt omu să-i zici «bade»;
Rău îi doamne-n sat străinu
La tăt omu-i zici «jupînu»!
Cînd m-apropchii de-a meu satu
Cuncsc cîinii pã lătratu
Oamini pã fluieratu.
Cunosc cocoșii cîntîndu
Și flciorii fluierindu.
Satu meu i cinășelu¹
Da ieu n-am parte de ielu;
Satu mnieu îi cinaș foarte
Numa io de iel n-am parte!*

*Care fată-și lasă satu
Mînce-o jelea și bănatul
D-apăi să n-o mînce tare
Că și io mi l-oi lăsare;
D-apăi să n-o mînce rău
Că mi l-am lăsat și eu.
Bine-i doamne cui i bine;
Bine-i la cloșca cu pui
Și la omu-n satu lui!
Pã unde-am copchilărit
Pînă mor nu mni-i urîtu
Da pã une-mbătrînescu
Mni-i urît pînă trăiescu!*

Versurile în care ea își cîntă dorul după satul părăsit ne-ar putea face să credem că ne găsim în fața unei poete a cîntecelor de înstrăinare:

*Cine cu străini trăiește
Nu mă mir că bătrînește;
Și io cu străini trăiescu
Nu mă mir că bătrînesc!
Cine cu străinii șăde,
Multe-aude, multe vede
Trebă toate să le răbde;*

*Și io cu străinii șădu
Multe-aud și multe vădu
Musai toate să le răbdu
Că la străin așa-i place:
Cu mîmușa lucrătoare
Și din gură tăcătoare.*

Înstrăinarea de sat nu este însă problema centrală a versurilor lirice ale informatoarei noastre. Cîntecele ei urmăresc îndeaproape și precizează pentru noi situația ei în fenomenul social. În acest sens, Veronica Găbudean reprezintă un caz tipic pentru felul în care reacționează creația populară la o anumită schimbare socială. Avem astfel o ocazie în plus să constatăm cum creația populară nu este indiferentă față de viața oamenilor, ci este — dimpotrivă — o reflectare fidelă a acesteia, luînd forme și accente diferite după cum omul se găsește într-o situație sau alta.

Informatoarea noastră și-a dat seama că, pînă ce ea nu va ieși din sărăcie, chiar în satul ei va avea situația de «străină». A înțeles că rudele ei din sat se purtau bine cu ea numai vara «pînă-i de lucru».

*Săracu cine-i săracu
Că nimănuu nu-î dragu
Numa vara-nt-on dărab*

*Și dacă dau brumele
L-amușă cu ciinele.*

Ea este fata orfană și săracă ce trebuie să muncească departe de sat ca să-și creeze o viață omenească. Plecarea ei îi apare în asemenea situație aproape ca o ușurare:

¹ cinășelu — frumos

*Num-atîta-mi pare rău
Pînă ies din satu meu;
Num-atîta mi-i bănatu
Pînă ce să ies din satu.
Dac-ȳpuc la drum bătutu
Cătră sat nu mă mai uitu;
Dac-ȳpuc la drum a mere*

*Din ce merg, din ce-aș mai mere
Duce-m-oi și n-oi vini
Să văd cine m-a dorii?
Frunză verde ca nalba
Nu m-a dori măicușă
Că-i în pămînt, sāraca!*

În anul 1939, în momentul culegerii mele folclorice, Veronica Găbudean avea dîrzenia țaranului sărac pornit să învingă toate greutățile din cale. Ea nu voia să rămînă muncitoare la oraș ci năzuia să reintre în viața satului, muncind pe pămîntul agonisit de ea. « Nu mi-e dragu în București că sînt străină. Nici on stăpîn nu-mi place! Mi-ar plăcea să fiu acasă la mine, să muncesc pentru mine!»

E hotărîtă să lupte împotriva soartei ei, să-o înfrîngă. În cîntecele ei, ea a ales din poezia tradițională nu formele care o duc la resemnare, ci pe cele care o îndeamnă la revoltă împotriva soartei :

*De cînd trecui încoace
Voie bună nu-mi poci face;*

*De-oi trece gara napoi
Voie bună face - mi - oi*

Tema centrală a cîntecelor Veronicăi Găbudeanu o constituie viața *fetei sărace orfană, de mamă*. Aceasta este culoarea de fond a tuturor versurilor ei fie că în ele este vorba de dorul de sat, de viața la stăpîni sau de iubirile ei de fată tînără. După sentimentul predominant, vom grupa cîntecele ei în următoarele trei categorii:

1. Fată orfană
2. Viața la stăpîni.
3. Cîntecele de iubire.

1. Fată orfană.

Oriunde s-ar afla, în toate momentele grele, în sufletul ei e mereu prezent gîndul că, dacă ar fi trăit mama ei, viața ei s-ar fi desfășurat în alt chip.

Mai întîi n-ar fi fost nevoită să-și părăsească satul :

*La toți le-a cîntat cucu
Numai mnie grauru
Să mă duc să-m las satu;
La toți le-a cîntat mniierla
Numa mnie pupăza
Să mă duc să-m las țara*

*Să și trăit măicușă
Nu mă lăsa p-aicea
Mai bine mă îngropa
Mai bin mă-ngropa de mică
Să nu fiu tot năcăjită.*

Într-o scrisoare adresată unei prietene din sat, vedem același lucru :

*Io cîn de-acas am plecatu
Zfua bună mi-am luat
Di la grădina cu flori
Di la fete și ficiori
Si di la rîtu²) cu pene³)
De la pretinele mele.
Zfua bună mi-am luat
Si-apoi m-am înstrăinat.*

*Pă cîn mă gîndesc la tine
Mai mult rău și-amaru-mi vine.
Lasă c-așa mi-i data,
Dac-a murit măicușal
Măicușă să fi avutu
Io din sat n-as fi vinit,
Cu voi mi-as fi petrecut!*

² rîtu — iarba

³ pene — flori

Oricît de mare ar fi dorul ei de sat, dorul de mamă e cu mult mai puternic și mai greu de alinat:

*Dor m-ajunge, dor mă lasă
Cu dor am pornit de-acasă.
Și mi-i dor de ce mi-i dor
Și de apă din Blaja
Și de maica, sāraca,
Pînă-i lumea și țara
Doru nu l-oi stîmpăra
Că apă din Blaje-oi be
Da nu vād pe maica me.
Pînă-i lumea și pămîntu
Tă' la măicuța mi-i gîndu!
Frunză verde lemn uscatu*

*Doru din sat l-am uitatu
Da doru di la maica
Pînă mor nu-l poci uita.
Frunză verde di pā nuci
Doru din satu ilu uiț;
Da doru di la părinț
Pînă-i lumea nu-l mai uiț
Că de-l uiț pā drum mergîndu
Il visăz noaptea durmindu
Și de-l uiț cu inima
Il grăește gurița.*

Iată sporită în versurile informatoarei noastre exprimarea tristeții și singurătății copilului fără mamă, care nu este drag nimănui:

*Cînd eram la maica me,
Ieram pui și rîndune
Și dragă cui mă vede.
De cînd pā maic'o-ngropatu
Nu-s nici rîndune, nici pui
Nice dragă nimănui.
Frunză verde iarba leagă
Nu-i dragoste ca de mamă!*

*Cînd eram la maica me,
De lucrăm, de nu lucrăm
Tăt « dragu maichii » ieramu ;
De cînd i-n groapă maica
De-aș lucra cît aș lucra,
Tăt n-am făcut nimica,
Nu-s dragă nimuruia.*

Unele din cîntecele ei exprimă regretul că s-a născut și un fel de bravare a destinului chiar prin moarte:

*Măicuța cînd m-o născut
Mai bine m-ar fi făcut
Două fîntînele răci
Între două dealuri săci
Și dintr-a mniei ochișori
S-ar fi ivit doi pomnișori,
Și din mîna mea hei stîngă
Un goron de fînut umbră,
Și din mîna mea cei dreaptă
Un pāhar de băut apă,*

*Și din pchicioarele mele
Ar și doo scăunele;
Cine p-acolo trece,
Din fîntînă apă be
Și pe scaune șede,
La umbră să răcore
Ție, maică-ț mulțāme.
D-așa. măicușă, nu-ț poate
Că ieu trag năcaz de moarte.*

sau :

*Maica me cînd m-o făcutu
Nimnica n-o a durutu
Num-om dejet la pchicior
Și-ai gîndit că ai ficior
Dacă m-ai văzut că-s fată
Să-mi și pus numele « pchiatră »
Să mă și-aruncatu-n apă.
Dumnezău te-a și iertat*

*D-așa, maică, nu te poate
Că io trag năcaz de moarte
Cînd m-o dus la botezatu
Mai bine m-ar și-aruncatu
Într-o margine de rîtu
P-aicea n-aș fi venitu
Apă să mă noroiască
Străini să nu-m porîncească.*

Iată trăite cu adevărat versurile în care se simte tristețea fetei tinere care a trebuit să poarte mereu «năframă mohorită»:

*Care fată n-are mamă,
Să cunoaște pă năframă;
Că năframa-i mohorită,
Ia trăiește năcăjită;*

*Și-i cu puii mărunșăi
Ea-i cu ochii mititei
Si tăt cu lacrimi în ei.*

(Cînd a spus versurile acestea a adăugat: «Aoleo, c-acuș plîng, dacă zic multe»!
Și a plîns. Apoi a continuat):

*Si-așa mi-a fost dată mnie
Să nu port primă⁴ roșie
Numa mnieră⁵ și negrie
Să port tăt a jălnicie
.....
Măiculeană, păr galbăn*

*De doru tău mă leagăn
Ca frunza di pă partin⁶
Frunzsa să leagănă-n vîntu
Io mă leagăn pă pămîntu
Frunza să leagănă-n boare
Io mă leagăn pă picioare.*

Rar apare în versurile ei și o ușoară acuză la adresa mamei, care a adus-o pe lume fără noroc:

*Frunză verde di pă nucu,
Maică, la ce m-ai făcutu
Dacă noroc n-am avutu?
Maică, la ce m-ai lăsatu
Dacă năroc nu mi-ai datu?
Măicuță și-a meu nărocu
L-ai pus cu lemne pă focu,
Și sub lemne ai pus paie
Să ardă cu flăcăraie.*

*Maică, măiculeana mea,
Nu te-o durut inima.
Să-mi arzi toată ticneala⁷;
Nu te-o durut sufletu
Ca să-mi arzi tăt nărocu?
Să și pus un lemn pă focu
Si fără de-a meu nărocu,
Să și pus un lemn pă pară
Să nu arz-a mea ticneală!*

Cele mai multe dintre scrisorile acestea în care este vorba despre situația ei de fată orfană le-a scris bunicii ei căreia îi zicea «mamă» sau «maică» și pe care căuta s-o înduioșeze:

*C-a mea maică m-a făcutu
Si dumneata m-ai cresctutu
A me maică m-o lăsatu
Și străinii m-o-mbrăcatu
.....*

*M-o lăsat maica de mică
Să mă-mbrac de-oi fi harnică;
M-o lăsat de mitite
Să mă-mbrac de m-oi pute.*

A scris odată unchiului ei o scrisoare în care și-o închipuia pe bunica ei fiindu-i dor după nepoata înstrăinată:

*Părăuș cu apă răce
Pă la poarta noastră trece.
Iesă mama să să spele*

*Și nu să poate de jele.
Frunză verde de căline
Că să gîndește la mine.*

⁴ primă — fundă

⁵ mnieră — albastră

⁶ partin — paltin

⁷ ticneală — binele

Altădată însă scrisorile ei vorbesc, oarecum învăluit, de faptul că dragostea de mamă nu se poate compara cu cea a bunicii. Într-una din ele a scris așa:

*Doamne, nu mă-nstrăina
Mai departe de maica
Pă ghezăș⁸ și pă mășină
Să mă duc o săptămână
Pă ghezăș si pă motoru
Să-i trimit la maica doru
Și de-as mere cu luna
Nu i-ar fi dor la maica*

.....

*Mama mea dac-ar trăi,
De mine doru i-ar și;
Că de-ar trăi măicuța,
P-acea nu m-ar lăsa*

*Ce-ar lucra o zi de vară
Nu m-ar da din sat afară.
Și-ar lucra maica ce-ar lucra
Și la străini nu m-ar da.
M-o făcut maica făcutu,
La lucru ca să-i ajutu,
Dumnezo o rînduitu
De noi ne-am despărțitu
Cînd i-am fost maichii mai dragă
Dumnezo o dat ohagă⁹
De măicuț-o fost bolnavă
Si pă cînd să-i fiu mai dulce
Pă maica a pus sub cruce.*

În 1936, cu cîtva timp înainte de a-i muri bunica, Veronica i-a scris acesteia o scrisoare (cea din urma adresată ei) în care-și imaginează supărarea mamei ei că bunica și-a lăsat nepoata printre străini. Iată cum suna această scrisoare:

*De-aș ști să scriu cu mîna
Pă cum stiu cu inima,
Scrie-aș carte la maica
Și-o aș scrie-n dor și-n jele
O-aș scrie cu lăcrămniile
Și io cu ce o aș trimete?
Cu fluiera vîntului,
În fundu pămîntului.
Măicuța cînd o-ar ceti
Inima i s-ar topchi
Și cînd ar citi cartea
I s-ar rupe inima
Și de mormînt s-ar ruga:
— Mormînte, te rog, pă tine
Dă-mi puțină scloboziie
Să mă uit în sat la mine,
Să văd pă mama și pă tata
Și să-ntreb unde mni-i fata.*

*Si satu s-o strămuțat,
Fata mea s-o-nstrăinatu;
În sat s-o făcut căș iară
Fata mea-i în altă țară
Si cășile-s cu șîndili
Fata mi-i pă la străini.
Mamă, mamă, draga me,
Nu te-o durut inima
C-asta ț-o fost nepoata!
Io cînd de-acas am plecatu
Pă dumneata te-am rugatu
Să-ngrijești bine fata,
Să n-o dai nicăirea.
Bine-acea n-am ajuns,
Fata mea din sat s-o dus;
Frunză verde de sălate
Și s-o dus în țări departe!*

După ce i-a murit și bunica, nu i-a mai rămas decît unchiul ca rudă mai apropiată, căruia să-i poată vorbi în scrisori despre dorul ei de mamă. Astfel, de un Crăciun, înainte de a veni acasă, i-a scris unchiului ei o scrisoare în care și-a imaginat că, dacă ar fi trăit mama ei, ar fi venit s-o ia de la gară:

*Dac-ar trăi măicuța,
Ar veni pînă-n Turda,
Ar veni naintea mea
S-ar uita maica pă șine*

*Și-ar vedea trenu cum vine,
M-aduce din țări străine.
Pîn-a vini măicuța
Hai, unchiule, dumneata!*

⁸ ghezăș — tren

⁹ ohagă — boală

*De-aș aștepta pă maica,
N-aș vini pînă-i lumea
Că maica mea ar vini,*

*De-acol' nu poate ieși
Că lutu-i gălbinișos
Și s-apasă tare-n josu.*

2. Viața la stăpîni

Așa cum s-a văzut încă de mai sus, viața ei proprie, concretă, cu situațiile și condițiile ei precise oferă cheia alegerii versurilor din materialul tradițional, versuri pe care ea le adaptează și le amplifică pentru a le face să exprime cît mai aproape, stările ei sufletești.

Cîntecele ei fixează situația ei socială și economică. Ele ne vorbesc de o muncitoare salariată care a rămas țarancă numai sezonieră, dar care năzuiește să se întoarcă la sat întrînd — poate — în rîndurile țaranilor mijlocași, pentru ca să poată munci pentru ea.

Situația ei de față orfană îi colorează liric toate cîntecele, dar dedesubtul lor stă precisa ei situație economică de față *săracă* în primul rînd. Dacă ar fi fost bogată, ea ar fi rămas în sat și s-ar fi măritat. Orfană și săracă, ei i-a fost mai greu să sufere nedreptatea socială și neomenia stăpînului din satul său și de aceea a plecat cît mai departe de el, înțelegînd — așa cum am mai spus mai sus — că pînă ce nu-și va crea o stare bună și oarecum independentă, ea va fi « străină » și în satul ei.

Și astfel, mîncînd pîinea amară a stăpînului, a putut adăuga și ea amarul ei propriu vechiului cîntec:

*Am auzit din bătrîni
Că-i ra pchita la străini;
Dar ieu una n-am crezut
Pîn-am venit și-am văzut.
Că pchita străinului
I albă ca bulbucu
Și-amară ca pelinu
Da pchita di la maica*

*De-ar fi neagră ca tina,
I dulce ca și mierea;
Da pchita străinului
Cernută pîn sită deasă
Și-o mîncînc plîngînd pîn casă;
Da pchita di la maica
Cernută pîn sită rară
Și-o mîncam rizînd p-afară.*

Iată sporit de asemenea blestemul adresat stăpînului lipsit de orice omenie:

*Arde-l-ar focu străinu
De i-aș face apa, vinu
Tă' nu-i fac voia deplinu;
De i-aș face apa, bere
Tă' nu fac pe-a lui plăcere.
Pînă ce străinu cină,
Io i-s feșnic și lumină!
Dacă străinu să culcă
Io mă dusăi să-m tai pchită
Iel zîce că nu-i plătită;*

*Io mă duc ca s-o prăjescu
Iel zice că n-o plătescu.
Arde-l-ar focu străinu
Bine-i pare cînd suspinu
Că-i rămîne blidu plinu;
Bine-i pare cînd mă lasu,
Că-i rămîne blidu rasul
Nu pot face din deal șesu
Nici din străin, om alesul*

Gîndul ei de față tînără zbura adeseori la jocurile și horele din satul său. Iată cum i-a scris odată bunicii ei:

*Maică, măiculeana mea,
Fetele de sama me
Să-mbracă, să duc la joc*

*Io bat covoară dă colb;
Iele stau la jocu-n rîndu,
Io spăl vasăle plîngîndu.*

*Maică, inimă de pchiatră,
Că nu vii la mine-odată
De nu-n casă, pînă-n poartă,*

Tot bunicii ei i-a scris odată astfel:

*Maică, măiculeana me,
Să te faci la cina me
N-ai cina de mila me;
Să te faci la prîndzu mnieu,
N-ai prîndzi de plînsu mneul*

Viața la stăpîni o apasă și mai greu în zilele de sărbătoare. Iată cum a vrut să scrie ea acasă unchiului ei de Crăciun, cînd a stat singură și nu s-a dus nicăieri. Nu ți ne minte tot ce a vrut să scrie atunci, ci numai cîteva cîmpeie:

*În trei zile de Crăciun
Io n-avusăi libertate
Decît trei ceasuri jumate
Da io nu mi-aș bănui,
Sărbători dacă n-ar fi.
Cîndu-i zi de sărbătoare,
Pă min' inima mă doare!
Văd lumea p'afar umblindu,*

*Vedz străinii cum mă poartă
Desculță și dezbrăcată.*

*De-ai ști, maică, ce mni-i gîndu,
Plînge-ai de-ai uda pămîntu;
De-ai ști maică ce mni-i voia
Plînge-ai de-ai uda ca ploaial*

Io stau în casă plîngîndu.

.....
*Maică, măiculeana me
Io-mi petrec cu străinii
Ca alții cu părinții;
Io-mi petrec cu zidurile
Ca alții cu neamurile.*

În lupta ei cu stăpînul, ea are pavăza moralei tradiționale. Neomenia stăpînului o izbește și material și spiritual. Astfel, în ochii ei, stăpînul este hain și lipsit de omenie nu numai pentru că îi ia blidul de mîncare, dar pentru că îi pătează și tradiția, obligînd-o să săvîrșească în zi de sărbătoare gesturi care nu intră în morala ei tradițională, gesturi pe care ea le săvîrșește în silă și care îi sporesc ura față de el.

« La Paști — spune ea — foarte frumos am scris io acasă, da am mai uitat»...

*Cînd face popa slujba,
Io mătur cu mătura.
În loc să mă-mbrăc frumos,
Io șterg prafu de pe jos.*

*Io prafu de jos îl șterg
La biserică nu merg*

Veronica Găbudean ia — în general — poziție față de stăpînul ei. Faptul acesta e vizibil chiar numai în atitudinea de a nu-l lăsa să-i priceapă gîndurile și tristețile, încercînd să-și facă voie bună în ciuda stăpînului:

*Ardă-l focu gazdă mare
Nici-on pchic de voie n-are
D-apăi io copil săracu
Cîteodată voie-mi facu;
Facu-mi voie cînd și cîndu,
Supărarea n-are rîndu.
Facu-mi voie cu gura,
Nu-mi ști nime inima.
Io cu gura rîd, glumescu,
La inimă mă topchescu
Io cu gura voie-mi facu
Și la inimușă zacu.
Nu poate să știe nime*

*Ce m-i la inimă mnie;
Că dac-ar ști cineva
Ar sta-n loc și s-ar mira
Cum poci să trăiesc așa;
Fă-ți, inimă, voie bună
Batîr odată pe lună,
Că destul iești supărată
In tăte zilele-odată!
Săraca și-a mea inimă
De-o aș duce la fîntînă
N-aș ști inimă-i, or tină;
De-o aș duce la izvoru
N-aș ști inimă-i, or molu.*

3. Cîntecele de iubire

Așa cum era de așteptat, în cîntecele ei un loc de seamă îl ocupă cele de iubire. Străbate în ele uneori tristețea despărțirii de fetele și feciorii de vîrsta ei. Astfel, într-o scrisoare adresată unchiului ei, ea își amintește de locul numit « La fîntînă la popa », locul de întîlnire al tineretului.

*Și mi-e dor de ce mi-i dor
Frunză verde ca nalba,
De apă di la popa
Pă calea di la fîntînă
Poate crește silîmină¹⁰*

*C-a-nflori și s-a usca.
Io știu că nu oi călca
Și pot crește cărujele¹¹
Pintru pretinele mele.*

Într-o toamnă tîrzie, a năpădit-o tare dorul de cei de o vîrstă cu ea, care se întîlneau la « desfocatul porumbului » și care se vor întîlni în curînd în șezători: « Și iera de cătă iarnă, toamna cînd să dăsoacă cucuruзу și io am scris atunci la o pretină »:

*Pretină, pretina me,
.....
Frunză verde lemn uscatu
Și apăi toamna s-o gătatu
Nu fusăi la desfocat;*

*Frunză verde ca nalba,
Acum vine și iarna,
Frunză verdi de cicoare,
Sările de sezătoare*

Din mijlocul corului în surdină al cîntecelor de iubire ale regiunii sale, se ridică în solo discret glasul Veronicăi Găbudean care povestește uneori despre cea dintîi iubire a ei pentru un băiat sărac, orfan de mamă și de tată pe care însă unchiul ei nu i l-a voit ca mire. Mama potrivnică iubirii, din repertoriul tradițional, reprezintă în cîntecele informatoarei noastre pe « unchiul » ei (« zic io mamă », da e « unchiul » — mi-a explicat ea — în timp ce trăia cu adevărat versurile pe care mi le spunea).

Băiatul acesta cînta frumos de « îți venea să plîngi de el ». Pînă la urmă, au trebuit să se despărț: el a plecat « slugă » în Banat unde « credea că va cîștiga mai mult fiindcă erau acolo nemți », iar ea a plecat la București.

Momentul acesta, greu pentru amîndoi, l-a turnat în versurile următoare, feciorul:

*Cîntă, cuce, pînă joi
Că plec scluje amîndoi;
Fata să duce-n Răgat
Și ficioru la Bănat*

*Bate, vîntule, cît poț
Doru din țară să-l scoț;
Bate vîntule, cît vrei:
Doru din țară să-l iei.*

Vorbesc apoi cîntecele ei de o altă iubire mai apropiată, iubire la care se împotrivesc mai cu seamă mama feciorului, dar și unchiul ei.

Iată cum urmăresc versurile momentele acestei iubiri. Într-o scrisoare, trimisă din București, îi spune:

*Frunzuliță viore
Ț-am trimis o cărtice
De cumva nu ț-o plăce,*

*N-o arăta la nimene,
Rupeo-o-n zăce și-o dă-n vînt
Să te schepi de ea curîndu;*

¹⁰ silîmină — floare

¹¹ cărujele — flori

*Iar de cumva Ț-o plăcea
Pune-o-n sîn la dumneata
Și te rog scrie-mi alta
După cărticica mea.*

.....
*Du-te carte și sosăște
Și cu badea te-ntîlnește
Și lu-ntreabă cum trăiește,
Că io pe-aicea trăiescu
Și to' la iel mă gîndescu*
.....
De-aș ști cînta ca cucu,

*Nu m-aș lupta cu lucru;
C-aș zbura din cleangă-n cleangă
Și-aș mînca muguri și iarbă
Și-aș zbura din cleangă-n dosu
Și-aș iubi omu frumosu.
Nu știu cînta ca cucu,
Nu-mi poci spune amaru
Tocmai cătă tot omu;
Ca cucu nu știu cînta
Dintr-on deal nu poci striga
Cum îmi petrec viața.*

Împotrivirea alor săi se vede în versurile:

*Frunză verde — acum să face
Ce iubesc, maichii nu-i place
I-ar plăce maichii ca mie
Miine-aș mere-n cununie!*

*Mnie-mi place, maichii nu
Și-așa ia-ți bade gîndu;
Mnie-mi place, maichii ba
Ia-ți bădiță, nădejdea!*

Iubirea ei a stîrnit în sat vorbe rele. Iată, de aceea, ne spune ea, «cum am scris tot la o pretină a mea»:

*Nu-s pă cer atîtea stele
Ca de mine vorbe răle;
Nu-i pă ceri așa norat
Ca de mine vorbă-n sat
Strigă oamenii pă mine
Ca păcurariu p-un cîine;
Strigă oamenii din satu
Că io-i și talpă la iadu.
Io talpă di ce să șiu
Că n-am omorît om jiu?
C-am iubit ce mi-a plăcutu;
Și-alte răle n-am făcutu
Și-am iubit ce mi-a fost dragu*

*Și-alte răle n-am să facu.
Ce-am iubit, n-am iubit goz¹²
Am iubit omu frumosu.
Și-ar vrea două-trei să moriu,
Să le las pe badea loru;
Da io cînd mă duc din lume,
Și pe badea-l duc cu mine
Și lor tot nu le rămîne.
Ciudă li-i la două, trii
Să poată, m-ar otrăvi
Cu otravă din dumbravă,
Să nu șiu la badea dragă!*

Iubirea ei e pizmuită în deosebi de o altă fată din sat. Iată de ce a scris ea scrisoarea următoare unei prietene, ca și cum ar fi scris dușmaneii sale. Prietena ei înțelegea însă foarte bine cine este fata pizmașă la care ea se gîndește: «pretina asta a mea știa că la alta gîndescu»:

*Pretină gălbînicioasă,
Ce ești pă mine chizmoasă
Și pă maica mînioasă?
Pin-ce m-o făcut frumoasă?
Da nu-i a maichii jina,
Că-i a moașii sāraca!
C-o Țipat¹³ apă pe flori*

*Să șiu dragă la ficiori;
Și-o Țipat apă pe pene
Să șiu dragă cui mă vede!
Io-s albă nesoponită,
Și roșă neruminită
Și ca iele mai iubită.*

¹² goz — fleac.

¹³ Țipat — zvirlit.

A răsunat pe o clipă în viața lor și gândul exprimat în versurile următoare:

*Hai bădiță să fujimu
Pă sub munții răoraș
Unde merg necununaș
Pă sub munții Bghistrișii
Unde să duc fugiții*

*C-acolo-i un popă bunu
Cumună fcioru-n drumu.
Preoteasa-i neunită
Cumună fată fujită
Și de părinți nevoită.*

Știe și versuri foarte multe în care se exprimă zbulciumul sufletesc al fetei provocat de neputința de a asculta de sfatul celor care-i spun să uite pe cel drag:

*Mult mă muștră măicușă
Ca să mă las de badea.
Cuvintu nu l-aș călca.
Pă maica o-aș asculta.
De badea nu m-aș lăsa*

*Că mi-i drag ca inima,
Io n-aș călca cuvintu,
Nu m-aș lăsa de mîndru
Că mi-i drag ca sufletu.*

Parte din cîntecele ei fixează și momente de ceartă între cei doi. Iată cum a scris odată:

*Frunzuliță mohorîtă
Zici, bade, că ți-s urită.
Da lasă să nu-ț fiu dragă
Bine că-s cu mintea-ntreagă
Io nu-mi dau mintea din capu*

*Pintr-on om care mi-i dragu,
Mintea dintr-al meu căpușu
Io n-o dau pintr-on drăgușu,
Că cu dragostea-s o zi
Cu mintea cîtu-i trăi.*

Atitudinea aceasta de bravadă e mai cu seamă vizibilă în versurile în care muștră pe cel care a lăsat-o ca să-i facă « în ciudă » și care ar vrea să se întoarcă acum la ea:

*Nu gîndi bade că-mi pasă
Pîn-ce zîci că nu-s frumoasă
Negricioasă-s și-mi stă bine*

*Nu mă dau pă trii ca tine.
Că lucru mi-l știu lucra,
La fciori mă știu uita.*

Versurile în care răsună mai puternic ecoul vieții personale sînt cele în care se vede hotărîrea dîrză a fetei de a învinge rezistența mamei feciorului la iubirea lor:

*Bădiță, la voi în curte
Măgheran pînă-n gerunche;
Io m-aș duce să-l rățezu,
De maică-ta nu cutezu,
Că face fărnicătură
Să mă farmece pă mine
Să mă las, bade, de tine;
Da io-atunce m-oi lăsa
Cînd a numără mă-ta
Penile di p-on păunu
Și pchetrile di p-on drumu,
Penile p-o păuniță,
Pchetrile di pă uliță,
Nici atunci nu ne-om lăsa
Pînă mă-ta a sãmăna*

*Strat de macu-n vîrf de acu.
De-o vedea că macu crește,
Să tragă mă-ta nădejde.
Da nici atunci, bade, ba
Nici atunci nu ne-om lăsa,
Pîn-a face plopul nuci
Și sălcuța mere dulci;
Pîn-a face plopul pere
Și sălcuța, porumbele.
Da nici atunci, bade, ba
Nici atunci nu ne-om lăsa,
Pînă cînd nu ne-o-ngropa
Ca să vadă maică-ta
Că ce face dragostea.*

În scrisorile ei, au fost cuprinse și versuri de despărțire ca cele următoare:

*Cîntă cucu-n mînăstire
La a noastră despărțire,
Cîntă cucu pîntre fagi
Că ne despărțim doi dragi.
Cine desparte doi dulci
Ducă-i corgii carnea-n nuci
Și oasăle pîn butuci!
Cin' ne-o despărțit pă noi
N-aibă staure cu oi,
N-aibă loc în chimicheu¹⁴
Nici cuie la copîrșeu¹⁵*

*Șie-i moartea de cușitu
Să moară nespovedit!
.....
Hai, bade, să dăm mîna
Să dăm mîna de lăsatu
Să nu ne grăiască-n satul
Doo rele laolaltă
N-au de ce vorbi de altă
Numa de dragostea noastră,
Cum ar face să ne-o strîce
Dor mare să ne mănince.*

Se remarcă adeseori și în versurile de iubire ale informatoarei noastre o ușoară tonalitate tristă. Nota de voce bună sau de șagă, așa de caracteristică tineretului apare de obicei rar în cîntecele ei, deși — așa cum am văzut mai sus — din ele este nelipsită dîrzenia și bravada.

Printre cîntecele ei de iubire se amestecă uneori versuri, de chipul celor de mai jos, în care se exprimă tristețea că s-a născut fată și nu fecior:

*De-ar da Dumnezău să deie
Pă tot răzoru, bujoru
Și-n tătă casa-on ficioru,
Pă tot răzoru mușcată
Și la șapte căși, o fată.
Cînd o fi fata ficioară,*

*De-ar da dumnezău să moară
Să-o-ngroape-ntre călini
Să nu meargă la străini;
Să o-ngroape-ntre căline
Să nu meargă-ntre străine.*

II

Așa cum am spus de la început, în partea a doua a lucrării de față vom încerca să înțelegem care sînt calitățile de poet popular ale Veronicăi Găbudean.

Mulți dintre folcloriști și-au pus problema raportului individ-colectivitate în creația populară. Soluțiile date se pot grupa în trei categorii. Unii au susținut teza caracterului colectiv al folclorului, alții au susținut, dimpotrivă, caracterul individual al acestuia și, în sfîrșit, alții au vorbit despre individul care crează folclor ca reprezentînd un anumit grup social din care face parte și pe care îl exprimă astfel în creația sa.

Teza cea mai răspîdită la noi în țară a fost cea a caracterului colectiv al folclorului. Din această pricină, la noi, s-a neglijat aproape total rolul creator al executantului, al purtătorului de folclor. S-a recunoscut astfel că, la origine o operă literară populară este o creație individuală, care încetul cu încetul se depersonalizează datorită transmiterii ei orale și capătă un caracter colectiv. Și cu aceasta, problema s-a socotit încheiată. S-a cules și s-a publicat mult material literar, dar rareori cercetătorii s-au apropiat de tainițele spiritului popular creator ca să-l surprindă la lucru în intimitatea lui. Iată de ce socotim că cele cîteva date pe care ni le-a comunicat de la sine, spontan, în timp ce-și recita cîntecele informatoarea noastră, pot aduce o modestă contribuție la rezolvarea acestei probleme.

¹⁴ chimicheu — cimitir

¹⁵ copîrșeu — cosciug

Anonimatul în care este ținut creatorul popular reprezintă o atitudine statică și învechită în folclor, atitudine ce trebuie neapărat depășită. Studiul științific — pe teren și nu în bibliotecă — atât al epicii cât și al liricii populare dovedește rolul însemnat pe care îl joacă indivizii talentați în viața folclorului. Aceștia, de cele mai multe ori, nu sînt niște simpli executanți, ori purtători de folclor, ci sînt ei înșiși, niște creatori. Printre ei sînt unii cu talent deosebit care îmbogățesc tezaurul folcloric datorită faptului că au o imaginație bogată și originală, în timp ce alții sînt simpli imitatori.

De fapt, în ultimă analiză, raportul individ-colectivitate în folclor se reduce la problema raportului între tradiție și inovație în cadrul creației populare. Să luăm pe rînd, în acest sens, cele două aspecte esențiale ale folclorului, cel epic și cel liric, și să vedem cum se petrec lucrurile în realitate, pe teren.

Folclorul epic își are profesioniștii lui. Transmiterea unei balade ori a unui basm este de obicei legată de existența unui ins purtător, dotat cu memorie bună, capabil să înfățișeze faptele în ordinea lor logică și estetică, fără să piardă firul conducător al acțiunii. Cînd acești purtători sînt oameni de talent, ei intervin în baladă sau în basm, prin mutare de motive sau asociații noi ale acestora, cu toate regulile mai stringente de conținut și de formă ale creației epice.

Poezia lirică însă nu-și are, în general, profesioniștii cu exclusivitate asupra ei. Ea are un caracter difuz. Cîntece lirice se cîntă la toate vîrstele și în legătură cu foarte multe împrejurări ale vieții. Iată de ce în creația lirică echilibrul dintre tradiție și inovație este mult mai nestabil decît în creația epică. Un cîntec liric nu este mai niciodată o simplă tradiție. În el intră coeficientul personal de improvizare al individului purtător de folclor cu atât mai mare cu cît acesta este mai talentat, și deci mai ispitit de gîndul de a face din ceea ce cîntă « un cîntec al lui ».

Rolul creator al purtătorului de folclor liric a fost studiat și mai puțin decît cel al specialistului epic, deși intervenția creatoare a celui dintîi este mult mai puternică decît a celui din urmă. Această intervenție poate să meargă de la ușoare modificări și adaptări ale materialului tradițional pînă la creația de nouă calitate. Între aceste două extreme pot exista o mulțime de posibilități intermediare în care tradiția se îmbină mai mult sau mai puțin cu aspectul personal, cu improvizarea. Iată de ce a vorbi de fidelitate în reproducerea materialului tradițional este — cel puțin în cadrul liricii populare — o idee care nu corespunde realităților pe care le exprimă folclorul viu, materialul oferit de o cercetare pe teren. Principiul esențial de viață a folclorului în general și a celui liric în special îl reprezintă schimbarea, varianta. Acest principiu este cuprins în însăși structura artistică a textului folcloric. Așa, de exemplu, structura melodică și verbală a cîntecului arată clar că procedeele tradiționale de stil și compoziție permit nu numai ușoara memorizare a acestuia, dar înlesnesc în aceeași măsură posibilitatea de a interveni în cîntec, de a-l transforma, permit deci improvizarea. Cercetarea pe teren ne oferă variante ale textului folcloric nu numai de la individ, la individ, ci chiar la aceeași persoană în diferite momente ale sale.

De aci decurge cealaltă trăsătură caracteristică a improvizății folclorice și anume aceea că, purtătorul de folclor, oricît de talentat ar fi și oricît ar interveni deci cu personalitatea lui creatoare în textul tradițional, nu poate să iasă din anumite tipare ale tradiției. Aceasta, deoarece creația folclorică trebuie să fie acceptată cel puțin de grupul social al creatorului, să fie înțeleasă, să intre în patrimoniul artistic al tuturor. Poetul popular, oricît de înzestrat ar fi el, își cîntă tristețea sau bucuriile

așa cum mii de alții le-au cîntat înaintea lui, turnînd în vechile forme melodice și verbale ceva din viața lui proprie, în așa fel încît cîntecul lui să vorbească și altuia să fie înțeles de acesta.

În sensul celor spuse mai sus, vom analiza în rîndurile următoare felul în care Veronica Găbudeanu, o talentată purtătoare de folclor, mînuiește în chip creator tradiția lirică a satului și regiunii sale.

Copilăria ei petrecută la Șchiopi și în alte sate ale județului Turda i-a prilejuit o adîncă împărtășire cu folclorul regiunii prin nunți, înmormîntări și șezători.

Amintirile ei sînt în special legate de înmormîntări. Orfană de mamă, ea și-a auzit bunica plîngînd după fata ei moartă de tînră. Își amintește de asemenea de moartea unei verișoare a ei căreia i-au rămas trei copii orfani. Ține minte și acum felul în care « se cîntau femeile din sat după ea ». Știe apoi toate versurile cîntate cu ocazia morții unei fete de 11 ani, versuri care au impresionat-o mult. Și, în viața ei, morții au urmat la șir: tatăl, bunica . . .

Nu e deci de loc de mirare că primele versuri pe care își amintește că le-a compus — la vîrsta de șase ani — sînt versuri legate de amintirea mamei ei, care va deveni mai tîrziu figura centrală a gîndurilor și cîntecelor ei. Iată ce ne spune ea: « Cînd s-a măritat sora me, io ieram o fată mnică de șase ani. Și la noi, cînd să mărită, să descîntă. Și io am știut cum să-i descînt. Și am spus la cineva că uite ce verș am știut io. Io am făcut un verș ca cînd n-are mamă ».

Sora ei, care se mărita atunci, era din prima căsătorie a tatălui ei. De aceea, ea și-a imaginat că la nuntă ar fi putut să vie amîndouă « nevestele » tatălui lor. Și-a mai închipuit de asemenea că, dacă sora ei s-ar supăra de acest lucru, ea și-ar lua-o pe mama ei. Nu mai ținea minte toate versurile, dar știa că făcuse « o descîntecă tare frumoasă » care suna cam așa :

*Tu, soruță, draga me,
Tăt așa te-ai lăudatu
Că tu cînd ti-i mărita
Pe tăt neamu li-i chema.
Pă tăt neamu l-ai chematu
Pe maică-ta o-ai uitatu,
O-ai uitat din sus de satu
Nu ști de-a tău măritatu,
O-ai lăsat în chinicheu
Nu ști de ospățu tău.
Soruță, te rog așa
Să-i scrii la măicuța-ta*

*Să vie la nunta ta.
Și să scrii o cărticea
Să scrii și la maica me;
Și cartea cînd ar primi
Iele-acasă ar vini.
.....
Și-acasă dac-ar vini
Tu, soră, nu te-ntrista
Nu te gîndi la asta
C-a mea maică de-ar vini
Că la voi tăt n-ar mai și
Că io o-aș lua cu mine...*

În tainele folclorului regiunii au introdus-o din fragedă copilărie, întreaga atmosferă a vieții de sat, ca și povestirile bunicii ei dinspre mamă, sau ale unchiului ei, cu toții originari din Sărmătin: « Mă mai învăța și unchiu-meu. Bunica mea mă învăța cîte unele », spunea ea.

După cite am înțeles, bunica ei și mai cu seamă unchiul erau depozitari ai unei bogate comori folclorice a regiunii și în special a satului Sărmătin, comoară pe care s-au străduit s-o transmită fetei, « bună de cap », ca să nu se uite. Că Vero-

nica știa de mic copil multe versuri reiese din următoarele cuvinte spuse mai în glumă, mai în serios de bunica ei: « Bunica mea, când ieram acasă, zicea câtă mine să zic așa fîncă știam multe »:

*Vai de mine cîte știu,
Io mă mir unde le țiiu!*

Ușurința de a-și exprima gândurile și simțirile în versuri, pare s-o aibă, de altfel, aproape toți membrii familiei Veronicăi. Așa, spre exemplu, am dat la începutul prezentării de față scrisoarea primită de Veronica de la verișoarele ei, expresivă în acest sens. Amintesc, de asemenea că, la moartea bunicii ei — în anul 1936 — « copiii unchiului s-au cîntat după bunica lor » în chipul următor gîndindu-se și la « tușa » lor din București:

*Mamă tînă, draga mere,
Roagă-te de clopotari
Să tragă clopotele,
Să răsune dealurile,
Să s-adune neamurile.
Să s-audă-n București,
Să audă și tușa,
Că ea cînd o auzi
Doamne, cum s-ar năcăji,
Ea acasă ar vini*

*Cu mașina hei de trii.
Și ea ar veni acasă
Cu mașina hei de șasă
Si pe tuțu-ar întreba:
— Unchiule, unde-i mama?
— Mama-i dusă-n Chiciora.¹⁶
— Și nu ț-o spus nimica?
— Maica-i dusă sub pămînt,
Nu ț-o spus nici on cuvînt!*

În timp ce-mi spunea versuri, Veronica Găbudean mi-a mărturisit cum compunea ea:

« O mnie zic și dintr-o mnie aleg una. Io toată zîua cînt dărlăind. Cînt un cîntec și din iel aleg cîte-o vorbă și zic și pe urmă mă gîndesc cum s-o potrivescu. Zic una de multeori pîn-o învăț. . . » « Cînt și pe urmă fac poezia ». . . « Stau și mă gîndesc așa că cum ar fi mai bine să zicu ».

Cuvintele acestea ale ei exprimă clar felul în care ea compune. Întîi cîntă, deci loc de seamă în creația ei îl constituie încadrarea cuvintelor într-o unitate melodică, sprijin de seamă în susținerea măsurii versului.

Se gîndea și la rimă: « mă gîndesc cum s-o potrivescu ».

Interesante pentru procesul creației literare populare sînt în deosebi cuvintele: « cînt un cîntec și din iel aleg cîte o vorbă », sau « o mnie zic și dintr-o mnie aleg una », în care vedem clar că pentru realizarea unui cîntec nou, se îndeplinesc două acțiuni: o acțiune de « alegere » din vechile cîntece a ceea ce se potrivește cu starea sufletească de moment a creatorului, și apoi, o a doua acțiune, de « contopire » a vechilor elemente, versuri întregi sau structuri de versuri, într-o formă care îi apare astfel ca nouă, ca aparținîndu-i nu numai pentru că exprimă starea lui sufletească proprie, ci fiindcă el are conștiința că a muncit la realizarea ei, că *realmente a compus*.

Veronica Găbudean compune deci — în sens folcloric — ceea ce nu însemnează de obicei creație din nimic, ci mînuire a textelor tradiționale pînă a le face s-o exprime pe ea. Lucrul este clar. Pentru poetul cult, materialul de construcție al

¹⁶ chicioara — „loc lîng-o margine de pădure unde să-ngroapă morții”

operei sale este cuvîntul simplu mînuit cu măiestrie. Pentru poetul popular, materialul de construcție este versul, structura de versuri. Mutînd versurile, legînd motivele în unități noi, gîndind serios la acest lucru, ea compune un cîntec despre care poate să spună: «ăsta io l-am făcut». Ca și creatorii de balade, ea mînuiește tradiția după cum necesitățile externe și cele sufletești i-o cer. Ca și aceștia, ea mută motivele în lirică, le combină în structuri noi, crează deci.

După ce a compus, la Veronica Găbudean intervine — după spusele ei — și un al treilea moment și anume repetarea compoziției (repetare care comportă și o cizelare a acesteia) pînă ce o știe pe dinafară: «Zic una de multe ori pînă ce-o învăț». Ca orice creator popular, ea și-a făcut din memorie o adevărată carte de poezii, fixarea în memorie reprezentînd un moment de seamă în susținerea formei pe care momentan i-a dat-o.

Memoria bună este calitatea de seamă a poetului popular și informatoarea noastră se mîndrește cu ea.

«Sînt bună dă cap. Io dacă văd ceva, io nu uit. Dac-am scris, o țin în minte tădeauna, în toată viața me». Într-adevăr m-a uimit prin felul în care — conform logicii ei afective — mi-a spus peste 1300 de versuri în cîteva seri, fără să se fi repetat măcar odată. Lucrul acesta a mirat-o de fapt chiar și pe ea însăși, făcînd-o să exclame: «Nu credeam c-o să le spui pe rînd, fără să spui una de doo ori».

Cu informatoarea noastră înregistrăm în cadrul creației populare un aspect deosebit. Ea trecea și la forma scrisă a versului în momentul în care trimitea scrisori în sat. Versurile acestea pe care le-a scris sub formă de scrisori ea susține că nu le va uita niciodată. Mare parte din acestea le-a compus — așa cum mărturisește — chiar în momentul în care le-a scris. Iată cuvintele ei: «io atunci le scriam tot una. Mă gîndeam și le scriam și pe urmă nu le uitam».

În momentul în care ea scria versuri pe care le trimitea în scrisori, spre satul său, ea realiza și una din trăsăturile poetului cult, în sensul că stătea singură cu ea, se gîndea, am putea spune că avea inspirație. Acest lucru ni-l exprimă tot ea: «cînd stau singură mult, îmi aduc aminte». Acest «îmi aduc aminte» înseamnă de fapt la ea realizarea celor două momente de care am vorbit mai sus: «alegerea» din vechile cîntece ale satului și «îmbinarea» nouă pe tema care-i frămînta sufletul.

În asemenea ceasuri Veronica Găbudean atinge zone de adevărată creație în care improvizația tinde uneori să o ia înaintea tradiției, fără să reușească însă să se desprindă de ea complet.

Așa, spre exemplu, retrăind imaginea locurilor dragi din sat, ea ajunge să cînte «fîntîna lui popa», locul de întîlnire al fetelor și feciorilor în poezia care ar putea fi intitulată «La fîntîna la popa». Tot astfel cîntă serile de șezătoare în poezia în care își exprimă starea ei sufletească de adîncă tristețe că n-a fost la «desfocatul» porumbului, toamna, stare de tristețe pe care o adîncește gîndul că se apropie iarna cu minunatele ei «sări de șezătoare» de la care ea trebuie să lipsească.

Versurile care reprezintă însă cea mai originală îmbinare între elementele folclorice tradiționale și improvizație sînt cele centrate în jurul temei «fata orfană de mamă», ca și cele în care își descrie viața ei la stăpîni: «Io spăl vasăle plîngîndu» sau «Io stau în casă plîngîndu», compuse de sărbătorile Crăciunului sau Paștilor cînd singurătatea și depărtarea de cei dragi o apăsau cu și mai multă putere. Menționăm de asemenea o scrisoare trimisă unchiului ei, în care încearcă să-l îndușeze pe acesta la gîndul vieții grele pe care ea o duce printre străini, scrisoare

ce ar putea fi intitulată «Lacrămile să-l pornească» și pe care o vom transcrie peste câteva pagini într-o altă ordine de idei.

Veronica Găbudean avea uneori conștiința că improviza chiar în momentul în care-mi spunea versurile. Iată, în acest sens, cuvintele ei: «Mulle le-am mai lungit și-n seara asta. Acuma mă mai gândii cum să zicu s-o potriveșcu frumosu». De aceea, calitatea esențială a informatoarei noastre este puterea ei de improvizație, imaginația ei creatoare. Aceasta se vede nu numai din faptul că e în stare să redea în versuri convorbiri imaginare ca, spre exemplu, între ea și mama ei moartă, sau între mamă și bunică, etc.,... ci mai cu seamă din felul în care știe să îmbine în unități artistice noi elemente ale folclorului tradițional, în așa fel încît ele să devină proprii a exprima stările ei sufletești.

Din materialul și observațiile prezentate mai sus se desprind următoarele concluzii:

1. — Veronica Găbudean este o reprezentantă tipică a felului în care trăiește și se îmbogățește lirica populară prin indivizi talentați. Ea ne apare nu numai ca o interesantă purtătoare de folclor, ci ca o creatoare în folclor, conștientă de faptul acesta și în stare să-și analizeze singură procesul ei de creație. Prin această atitudine conștientă față de intervenția ei în folclor, ea se simte și este o creatoare în cadrul literaturii populare. Într-adevăr, în toate cîntecele spuse de ea, ceea ce izbește este faptul că ea, sufletește, *se simte o creatoare*. Printre purtătorii de folclor se pot deosebi două categorii. Unii — purtătorii de folclor obișnuiți — sînt indiferenți față de proprietatea cîntecului, ei nu au de loc conștiința că acesta e «cîntecul» lor, îl pot cînta sau spune bine, dar sînt indiferenți față de el.

La alții, legătura dintre ei și cîntec este așa de puternică, încît ei au mereu tendința de a face cîntecul să fie «al lor». Aceștia din urmă nu au cîntece indiferente. Ei nu cîntă decît ceea ce le spune ceva, ceea ce se potrivește cu sufletul lor. Veronica Găbudean face parte din această a doua categorie. Ea a ales din folclorul tradițional însușit încă din copilărie, ceea ce a vorbit sufletului ei. Ea nu este indiferentă față de repertoriul tradițional ci intervine în el, inovează, are preocuparea permanentă de a-și cînta «cîntecele ei». Iată de ce schimbarea cîntecelor la ea nu este pricinuită numai de cauze obiective, *externe*, adică de schimbarea vieții ei, de faptul că a fost nevoită să-și părăsească satul și să intre la stăpîni, ci de o cauză internă și anume de necesitatea sufletească pe care o simte ea de a face cîntecele să vorbească ei și altora despre ea, de necesitatea lirică de a se exprima. Și aceasta îi dă conștiința că ea crează așa cum am văzut în rîndurile de mai sus.

2. — Cîntecele ei ne fac să ne dăm seama că ne găsim în fața unei ascuțite sensibilități, în stare să vibreze la amintirea satului și a celor dragi de care s-a rupt ca să muncească la stăpîni. În ceasurile de singurătate care urmează orelor grele de muncă, ea se înduioșează asupra soartei ei, la vîrsta la care fetele de seama ei din sat au parte nu numai de muncă, ci și de bucuria horelor și a șezătorilor. În aceste momente, îi vin în minte versuri în care s-au cristalizat stări sufletești asemănătoare celor ale ei. Pe acestea le prelucrează creator, dîndu-le o notă personală. Tonul cîntecelor ei este uneori pesimist. În ele răsună din cînd în cînd glas de elegie, nepotrivit cu vîrsta ei tînără și cu înfățișarea ei robustă. Datele biografice prezentate la începutul acestei lucrări ne ajută să înțelegem lucrul acesta. Majori-

tatea cîntecelor ei au ca obiect de inspirație situația ei de fată orfană. Motivul acesta o emoționează, o face să plîngă și îi crează starea sufletească în care ea « compune ». Frînturi din bocetele copiilor rămași orfani de mamă se strecoară ușor în cîntecele ei legîndu-se în unități noi cu versurile în care ea își înfățișază stările ei proprii sufletești de fată singură printre străini. Fragmentele de bocet formează astfel, culoarea de fond întunecată cu care ea simte, creator, că se armonizează stările sale sufletești.

Alteori, recunoști de asemenea în cîntecele ei fragmente din bocetele de la nuntă ale fetei-mireasă, măritată fără voia ei, care-și ia rămas bun de la părinți, de la frați și surori, de la fetele și feciorii de seama ei în clipa cînd se îndreaptă spre viața, în care simte că n-o așteaptă bucurii.

Astfel, materialul utilizat în structura cîntecelor ei îl reprezintă frînturi din bocetele de nuntă și de moarte, situația ei de fată orfană, viața ei grea la stăpîni, iubirea neîngăduită de ai săi, dorul de sat. Elementele acestea nu apar izolate și nici în straturi, ci se topesc într-o structură unitară și nouă de o ușoară tonalitate tristă. Analiza atentă a conținutului cîntecelor ei ne dezvăluie însă un erou liric care iubește viața cu toate greutățile ei, care știe să urască și să blesteme pe cei care o fac să sufere și care are atitudini de dîrzenie, iar nu de pasivitate și de remanere.

3. — Tot în legătură cu intervenția creatoare a Veronicăi Găbudean în cîntecele tradiționale, semnalăm un aspect care trebuie să dea de gîndit folcloriștilor. La informatoarea noastră *sincretismul funcționează conștient și modern*. Astfel, ea își mulează conștient versurile după măsura și ritmul melodiei: ne spune că mai întîi cîntă și pe urmă face poezia. Ca element modern al sincretismului folcloric apare scrisul: în multe cazuri, ea compune în timp ce scrie și faptul acesta devine un mijloc de fixare a cîntecului pe care ea mărturisește că, odată scris, îl va ține minte mereu.

4. — O trăsătură caracteristică a cîntecelor informatoarei noastre o constituie faptul că, deși departe de sat de atîta vreme, ele păstrează totuși complet nealterat stilul și compoziția cîntecelor țărănești, dovadă a legăturii ei puternice cu regiunea în care s-a născut. Nu trebuie să uităm că versurile ei — prin scrisori — călătoreau spre sat, erau citite de cei cărora ele se adresau, erau însușite de aceștia. Cîntecele ei reintrau astfel în patrimoniul folcloric al satului cu nota personală pe care ea o introdusese în ele. În legătură cu acest aspect, care ar merita o cercetare mai amănunțită, menționăm o scrisoare trimisă Veronicăi Găbudean la 24 ianuarie 1939 de către verișoarele ei. Verișoara ei, Cornelia, mai adaugă la versurile pe care le-am dat în partea introductivă a acestei lucrări, următoarele:

*Tușă doru de la tine
Peste multe dealuri vine
Și nu-l poate opri nime
Pînă sosăște la mine.*

*O mînce-l focu străin
Bine-i pare cînd suspin
Că-i rămîne blidul plin*

Pentru un ochi neavizat, ultimele trei versuri pot apărea ca foarte ciudate, legate de cele în care ea își exprimă dorul după Veronica. Despre ea, Cornelia, nu poate fi vorba în aceste trei versuri, deoarece ea se află la părinții ei și nu printre străini. Cunoscînd însă scrisorile pe care informatoarea noastră le-a trimis în sat la ai săi și în care le-a descris viața ei la stăpîni, înțelegem rostul celor trei versuri.

Pricepem că versurile din scrisoarea Veronicăi au fost însușite de verișoara ei, în forma pe care informatoarea noastră le-a dat-o, chiar dacă versuri asemănătoare s-ar fi găsit și în folclorul tradițional al satului, de unde deci le-ar mai fi putut cunoaște Cornelia.

Prin aceste versuri strecurate în scrisoare, aparent la întâmplare, Cornelia, își exprimă înțelegerea și simpatia ei față de Veronica, precum și ura și disprețul ei față de stăpînul care o făcea să sufere pe verișoara sa. Ea se servește de aceste rînduri, poate, și ca de un limbaj secret, înțeles numai de ele două, în eventualitatea că scrisoarea ei ar fi putut cădea în mîinile stăpînului care ar fi citit-o.

Iată deci cauza principală pentru care cîntecele Veronicăi Găbudean păstrează intact stilul și întreaga tehnică de compoziție a liricii rurale: ele trebuiau să vorbească, să fie înțelese și eventual însușite de cei din satul său. Înțelegem, în același timp, de ce elemente orășenești s-au strecurat atît de puține în cîntecele ei, încît « problema influenței orășenești » aproape că nu se poate pune. Două verbe la perfectul simplu: « trecui » (De cînd *trecui* încoace) și « n-avusăi » (« În trei zile de Crăciun io *n-avusăi* libertate») ca și cuvîntul « libertate » însuși sînt singurele aspecte de limbă care distonează puțin în cadrul vorbirii ei net regionale.

Conținutul cîntecelor ei exprimă de asemenea o intactă mentalitate rurală. Surprinde un singur amănunt de aspect orășenesc dintr-una din scrisorile ei adresată feciorului drag în care îi spune că, dacă scrisoarea ei nu-i va plăcea, s-o rupă și s-o arunce:

„*Rupe-o-n zăce și-o dă-n vînt
Să te schepi de ea curîndu*”

Altfel conținutul tuturor cîntecelor sale e autentic sătesc, ea rămînînd la oraș o reprezentantă tipică a folclorului țărănesc care redă fidel în ele condițiile geografice, economice și sociale ale satului său.

5. — Cercetătorii folclorului au remarcat că și în cadrul literaturii populare există diferite feluri de creatori ce pot fi grupați în categorii sociale, dar și sufletești. Cîntecele informatoarei noastre exprimă precise situații economice și sociale ale satului și ale vieții ei la stăpîni, vorbesc de greutățile și lupta pentru viață, de lipsa de omenie a stăpînului, de puterea de neînfrînt a iubirii. Ea este o creatoare realistă deci. Chiar convorbirile ei imaginează cu mama ei moartă, sau cele dintre mama și bunica ei vizează precise situații reale și anume acuzația adusă bunicii ei de a-și fi lăsat nepoata să părăsească satul. Ca orice creator care năzuiește să exprime cît mai multe din zbaterile sale sufletești, informatoarea noastră își dă seama de neputința de a cuprinde și a exprima totul. Iată ce simplu și clar spune ea acest lucru care a constituit o problemă îndelung desbătută:

« *De-aș ști să scriu cu mîna
Pă cum știu cu inima . . .* »

Ca și creatorilor culți, i-a încolțit și ei în suflet gîndul de a nu mai scrie:

*M-am gîndit de multe ori
Să nu mai trimet scrisori.
Pune-oi peana sub pchicior
Și n-oi mai scrie de dor;
Și-oi pune peana pă focu*

*Și n-oi măi scrie de locu.
Și-oi rupe penița-n șapte
N-oi mai scrie nici o carte.
Cînd încep a scrie-o carte
Mii de lacrimi is vărsate,*

*Că tot plîng și lăcrămezu
Și la maica mă gîndescu
Și scriu două, trii rînduri*

*Și mă cuprind mari gînduri
Și scriu două, trii cuvinte
De maica mi-aduc amînte.*

Trebuie apoi reținut faptul că poeziile trimise în sat sub formă de scrisori urmăresc o idee și anume aceea de a impresiona și interesa pe cei dragi ai săi din sat în legătură cu viața și suferințele ei. Iată ce clar ne spune ea acest lucru: « de rîs n-am scris niciodată. După asta *mi-am bătut capu* ca să plîng-acasă. Am plîns și eu cînd am scris, să plîngă și ei ».

Acest lucru l-a exprimat ea și în versuri în scrisoarea trimisă unchiului ei care sună astfel :

*Du-te, carte, du-te iute
Du-te pîn-la unchiu-n curte
Și te bagă pã fereastă
La unchiu să te cetească
Lacrămile să-l pornească
Ca cum m-o pornit pã mine*

*Cînd te-am scris, carte, pã tine!
Și-l roagă, carte, frumos
Ca să nu te-arunce josu
Și să te puie-n fereastă
Cînd i-o fi dor să te cetească
La mine să să gîndească.*

Toate aceste trăsături comune cu scriitorul cult și anume faptul că-și pune problema greutății de a găsi forma (« de-aș ști să scriu cu mîna ») care să exprime toate simțirile sale (« pã cît știu cu inima »), celălalt fapt că s-a zbătut cu gîndul să nu mai scrie, ca și ideea care stă în centrul cîntecelor ei și anume aceea de a face și pe alții să simtă și să înțeleagă ceea ce simte și înțelege ea, fac să ne dăm seamă odată în plus că ne găsim în fața unei creatoare în cadrul literaturii populare, a unei creatoare care se luptă conștient cu problemele de conținut și de formă ale adevăratei poezii. La Veronica Găbudean, folclorul nostru liric este viu; el trăiește în forme artistice deosebite și cu un bogat conținut social.

6. — Cîntecele ei se mișcă între cei doi poli ai creației populare: tradiție și inovație. Ele nu sînt însă niciodată numai tradiție. Totdeauna ea strecoară în ele picătura de amărăciune sau de dîrzenie a vieții ei. Adaptează mereu și cu dibăcie versurile fondului tradițional la gîndurile, simțirile și situația ei socială de fată orfană și singură printre străini. Adaptarea aceasta cu tendințe inovatorii merge uneori pînă la creația personală, bine înțeles în limitele impuse de « creația folclorică » în general, în care nu se întîlnește nici reproducere și nici creație pură.

Poate că cercetarea de față ar fi trebuit să facă o delimitare mai precisă și mai evidentă între contribuția personală a informatoarei și repertoriul tradițional. Am renunțat la acest gînd deoarece avem convingerea că în folclor nu există niciodată reproducere absolut fidelă, varianta fiind principiul esențial de viață a acestuia. Trimiterile la culegerile folclorice ale regiunii în care se găsește satul Schiopî — unde s-a născut și a copilărit informatoarea noastră — ca și la culegerile folclorice de pe Cîmpie ori din restul Ardealului învecinat ar fi umplut subsolurile paginilor acestora și ar fi dat poate un aer mai grav lucrării de față, fără însă a putea lămuri nici pe departe această problemă.

Mai interesantă ar fi fost — poate — o cercetare în satul de baștină al informatoarei. Cum însă de la culegerea noastră au trecut peste 17 ani, am preferat să prezentăm materialul în forma de mai sus, rămîinînd ca o asemenea cercetare

să fie făcută altă dată, când poate vom da din nou de urmele Veronicăi Găbudean.

Dorim ca prezentarea noastră să fi putut dovedi că Veronica Găbudean este o talentată purtătoare de folclor, atașată adânc de cîntecele de veacuri ale regiunii sale, trăindu-le din plin și adăugîndu-le nota vieții ei proprii care le sporește și adîncește conținutul social și expresia artistică. Pe vechile tipare melodice și literare ale folclorului liric din părțile sale, o fată tînără și-a cîntat cu măiestrie cîntecele vieții ei. Le-a cîntat frumos și ele i-au umplut și ușurat viața grea printre străini. Folclorul și-a îndeplinit astfel cu prisosință, în viața ei, misiunea lui socială de veacuri.

НАРОДНАЯ ПЕСЕННИЦА ВЕРОНИКА ГАБУДЯНУ

Очерк представляет собой вклад в дело лучшего осведомления о творческом процессе в народной лирике. Фольклорный и информативный материал, легший в основу этого очерка, был собран в январе 1939 года.

Автор рассказывает о народной поэтессе Веронике Габудяну, 20-летней молодой девушке (родом из села Шкиопь, район Турда, Трансильвания), которая, будучи сиротой, должна была одно время жить в людях в Бухаресте, далеко от родного села.

В 1-ой части автор рисует облик песенницы, дает главные элементы ее биографии, ее мировоззрения и забот—все это преломленное в записанных от нее лирических песнях (свыше 1.300 стихотворных строчек).

Во 2-ой части делается попытка дать анализ тех качеств, которые делают Веронику Габудяну народной поэтессой.

Исходя из того, как была разрешена проблема соотношения между индивидуальным и коллективным в фольклоре, автор подчеркивает, что тезис анонимата фольклора привел к некоторому неглижированию творческой роли отдельного лица —носителя фольклора. По этой причине проблема народного творчества осталась и поныне вопросом, в котором еще имеется немало тайн. Литературного материала было опубликовано много, но гораздо позже начали исследователи подходить ближе к тайникам народного творческого духа, стараясь застигнуть его в действии, в его интимном кругу.

Полевые исследования показали творческую роль одаренных людей как в эпическом, так и в лирическом фольклоре.

Соотношение между индивидуальным и коллективным в фольклорном творчестве сводится по сути к основному вопросу народного творчества, а именно, к вопросу традиции и новаторства.

Далее автор останавливается на создателе лирического фольклора, жизненным принципом которого является вариант. Она показывает, что личный вклад носителя лирического фольклора может итти от простого исполнения традиционного фольклора до законченного творчества, когда носитель фольклора создает художественное произведение полностью из новых элементов, выработанных им самим. Между этими двумя крайностями может быть великое множество промежуточных форм, в которых традиция более или менее сочетается с новаторством. Чем талантливее носитель фольклора, тем больше он привносит своего в традицию. Так было и с Вероникой Габудяну.

В ней есть творческая искорка, ибо она не повторяет с безразличием и индифферентностью вековые лирические песни, а постоянно проявляет тенденцию сделать их «своими», выражая в них свои жизненные проблемы. Таким образом она меняет песню и творит её заново, как принято в фольклоре, перемещая строфы традиционной песни или связывая различные лирические мотивы в новые произведения, лучше выражающие её думы и чувства.

Она—поэт-реалист, чьи песни рисуют определенные экономические и социальные положения, говорят о борьбе за жизнь, о бесчеловечности хозяина, которому

она принуждена служить. Её песни рассказывают в то же время о красоте жизни, о непобедимой силе любви.

Она — творец, сознательно подходящий к вопросу содержания и формы истинной поэзии, стремящийся донести до слушателя то, что она понимает и чувствует, и неустанно ищущий наилучших форм выразительности.

Поражает ее умение анализировать свой творческий процесс (этот момент является важнейшим в данном очерке).

Фольклорный синкретизм живет в ней в осознанной и модернизированной форме. Создавая стихи, она поет их, но в то же время записывает, посылая их в письмах тем, кто ей дорог, в далеком родном селе.

В своем творчестве она сохраняет мелодическую и речевую специфику родной местности с легким налетом городского влияния. Её творчество, да и вся она — одно стремление к возвращению в родное село.

Все это вместе взятое делает из Вероники Габудяну талантливую носительницу фольклора, крепко связанную с родными песнями, в которые она влила собственные переживания, обогатив их социальное содержание и художественную выразительность.

A FOLK POETESS: VERONICA GABUDEANU

Stefania Golopenția's survey represents a precious contribution to the study of the process of creation in folk lyrics. The folkloristic and documentary material referred to in this work was collected in the month of January 1939.

The author draws a vividly interesting sketch of the folk poetess Veronica Găbudeanu, a 20 year — old girl (born in the village of Schiopi — Turda district, in Transylvania), who as an orphan, had for some time earned her living as a house-maid in Bucharest, far from her native village.

The first part of the study presents the personality of the young girl, outlining the chief elements of her biography, her preoccupations and mentality, as rendered by her lyric songs (numbering over 1.300 verses).

The second part of the study is an analysis of the qualities of Veronica Găbudeanu as a folk poetess.

Starting from the views, adopted in folklore, on the relationship between a collectivity and the individual, the author underlines the fact that the anonymous character of a folkloristic production has led to a disparaging disregard of the creative role of the folklore-bearing individual. That is the reason why the problem of folk-creation is still such a hazy and controversial one. A great deal of literary material has been published, but the folklore investigators have only recently discovered the hidden mechanism of folk creation, disclosing its intimate process.

Field investigation has revealed the creative role played by some gifted individual-interpreters in the development of both epic and lyric folklore.

The relation collectivity-individual in folklore is, in the last resort, the problem of tradition-innovation, which is the basic problem in folk creation.

The author further insists upon the composition of folk lyrics, the vital principle of which is constituted by the *variant*. It is pointed out that the intervention of the lyric folklore-bearer in folk-creation may range from the mere interpretation of traditional folk-songs to a completely new creation with entirely original elements. Between these two extremes, there is a wide field of intermediate possibilities, combining tradition with innovation in a varying degree. The more gifted the folklore-bearer, the more numerous are the alterations effected upon the traditional texts and pattern. Such is the case of Veronica Găbudeanu.

She is a true creator, as she does not merely repeat the century-old lyric songs, but shows a marked tendency to make them "her own", expressing through them her own life problems. She, thus, interferes with the text and structure of the song, creating, in a folkloristic sense, a new song; she changes the verses of the traditional text and combines different lyric motifs into new entities, aiming at expressing her thoughts and feelings in a more adequate manner.

She is a realistic poet whose songs express definite economic and social situations, depicting man's struggle for life, and the unkindness with which in her youth she had been treated by her master. Her songs deal at the same time with the beauty of life and the unconquerable power of love.

She is a creator who boldly grapples with the problems both, of substance and form, of real poetry, striving to help others too, to understand and feel what she herself understands and feels, in her endeavour to find the most adequate form of expression.

The way she analyses her own process of creation is truly amazing (That particular moment constitutes the most outstanding feature of the present study).

Folkloristic syncretism, in a conscious and modernized form, is present in her work. She creates her poetry, writing it down as she sings; thereupon sends most of these pieces of poetry as letters to the people she longs for, in her remote village.

Her creation respects the melodic and oral patterns of her region, in which extremely slight town influences are traceable. Her creation reflects her ever-ardent wish to return to her village.

Everyone of these traits make of Veronica Găbudeanu a remarkable folklore bearer, deeply attached to the songs of her native region, songs whose social portent and artistic expression she has enhanced by pouring into their mould the joys and woes of her own life.